

1/11/2023

נושאונט מס' 66

דבר העורך

שלום לכם,

בלב הגיליון שלנו הפעם מאמר המתבסס על הרצאה של **דמיאן לאגה**, שהוא בכיר האספנים התימטיים בעולם כיום. המאמר מבוסס על הרצאה של דמיאן, ובשל אורכו הוא פוצל לשלושה חלקים. אני ממליץ בחום לכל הקוראים, גם אלה שאינם מתעניינים בתצוגות תחרותיות, לקרוא את המאמר בתשומת לב. לדעתי, זהו אחד המאמרים החשובים אותם פרסמנו בשנים האחרונות.

שורות אלו נכתבות בעת שמתנהלת מערכה כבדת דמים ברצועת עזה. למיטב ידיעתי, כל חברי איל"ת לא נפגעו באופן ישיר במתקפת הטרור הרצחנית, אך כמובן שכולנו מזועזעים מהאירועים הקשים. בימים כאלה לרבים אין מצב רוח לעסוק בתחביבים כגון איסוף בולים, אך עבור אחרים זהו מפלט מועיל מהחדשות המדכאות. נקווה שבקרוב יבואו עלינו ימים טובים ושקטים ונזכה כולנו לשוב לשגרה בטוחה ושלווה.

שאו ברכה,

יורם

מעטפות מודרניות בעלות ביול מרובה – חלק א' דמיאן לאגה

הנה בעיה משותפת לכל המציגים התמטיים: במהלך הסיפור שלנו אנו רוצים להדגים נקודה מסוימת, אבל הדרך היחידה לעשות זאת היא באמצעות בול מודרני. לכאורה, אין מה לעשות: בהיעדר פריט בולאי אחר המראה אותה נקודה עלינו להציג את הבול המודרני הזה, שהרי הסיפור הוא האלמנט החשוב ביותר בתצוגה תמטית. אבל אנו יודעים שבכל מובן אחר (נדירות, ידע בולאי) הבול המודרני הזה לא יסייע לנו להרוויח ניקוד. נהפוך הוא: אם בתצוגה שלנו יש הרבה בולים כאלה אנחנו עלולים להפסיד ניקוד בסעיפים אלה. אז מה לעשות?

מטרת המאמר הזה היא להציג חלופה לשימוש בבול מודרני כזה באמצעות מעטפות בעלות ביול מרובה. תחילה אסביר למה אני מתכוון, ואחר כך אציג כלי מתמטי אותו פיתחתי כדי להעריך את האיכות הבולאית של מעטפה כזו. באמצעות כלי זה יוכל האספן להחליט, האם המעטפה היא אכן שדרוג מהותי ביחס לבול הבודד.

מעטפות עם ביול מרובה

כדי להדגים את הרעיון של מעטפות עם ביול מרובה הבה נתבונן בבול הנראה כאן בצד שמאל. הבול הוא מאיי פיג'י, והוא מראה ציפור השייכת למשפחת מעובי הראש. באנגלית נקראת הציפור הזו Golden Whistler, ובעברית נכנה אותה בשם "שרקן זהוב". ציפור זו נדדה מאוסטרליה מזרחה, והיא נפוצה בפיג'י ובסמואה. הבול עצמו הונפק בשנת 1995, כלומר מדובר בבול מודרני. מצד אחר מדובר בציפור בעלת חשיבות לסיפור שלי על עולם הציפורים באוסטרלו-אסיה. מה לעשות?

הפתרון אותו מצאתי הוא להציג את הבול על גבי מעטפה. כמובן שמעטפה גוזלת שטח גדול יותר על גבי דף התצוגה, כך שהשימוש במעטפה הוא מוצדק רק אם הנקודה התמטית היא מספיק חשובה כדי שאקדיש לה שטח משמעותי מהדף.

הקורא ישאל בוודאי מה הועילו חכמים בתקנתם - הלוא אם הבול עצמו אינו נדיר, הרי שמן הסתם גם מעטפה עם הבול עליה איננה נדירה. התשובה שלי

היא, שהפתרון אינו סתם מעטפה, אלא מעטפה מיוחדת, כזו שעליה יש לא פחות מ-23 בולים של השרקן הזהוב. מעטפה כזו היא בבירור יוצאת דופן ונדירה (בהמשך נראה עד כמה), והיא בהכרח כרוכה בפעולה יוצאת דופן של הדואר, כגון משקל חריג, צורת משלוח חריגה (דואר רשום, אקספרס וכו') או בנסיבות מיוחדות, כך שבאמצעות תיאור מדויק של הפריט אני יכול להפגין גם ידע בולאי. כך אני מרוויח ניקוד בנדירות ובידע בולאי, מבלי לפגוע ברציפות הסיפור התמטי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

ההסבר לריבוי הבולים על גבי המעטפה הספציפית הזו הוא, שתעריפי הדואר בא"י פיג'י הועלו פעמיים בתוך זמן קצר. הנפקתם של בולים חדשים התעכבה, וכך התושבים נאלצו לעשות שימוש בבולים ישנים. השולח החליט ל"הפטר" ממלאי של בולים ישנים, וכך לצורך משלוח מכתב בדואר רשום עם תוספת משקל הוא בחר להשתמש ב-23 בולים בעלי ערך נקוב נמוך של שני סנט.

מעטפה מסחרית שנשלחה בא"י פיג'י ועליה 23 (!!!) בולים של השרקן הזהוב.

אני מבקש להדגיש כי בדבריי על "מעטפות עם ביול מרובה" אני מתייחס רק למעטפות שעליהן הרבה בולים **זהים** (המינוח באנגלית הוא multiple franking), ולא למעטפות שעליהן ביול מעורב של מספר בולים שונים (באנגלית mixed franking). אני ממליץ לא להשתמש במעטפות עם ביול מעורב, משום שהן נוטות לבלבל את הצופה, אשר מתקשה לדעת באיזה מהבולים עליו להתבונן.

אני מניח, שכל אספן מבין אינטואיטיבית שהמעטפה לעיל מא"י פיג'י עדיפה בהרבה לתצוגה מאשר הבול הבודד. הקורא גם בוודאי יכול לחשוב על כל מיני דוגמאות מהאוסף שלו, ולשאול את עצמו, האם גם המעטפות שברשותו הינן טובות. כדי להעריך את איכותה של כל מעטפה נתונה עם ביול מרובה פיתחתי שיטת ניקוד שאותה אציג להלן. כמובן שהשיטה שלי אינה מחייבת, ויש לראות בה כהמלצה בלבד. יחד עם זאת, אני חושב שהשיטה שלי היא כלי טוב למדי להערכה.

שיטת ההערכה שלי בנויה על מתן ניקוד בשמונה קריטריונים **בולאיים** שונים. שימו לב – חשיבותה של הנקודה התמטית הנראית בבול היא תלויה באוסף הספציפי. האיכות הבולאית של המעטפה נקבעת כמכפלה של שמונה התוצאות בקריטריונים השונים, ולכן די בציון אפס באחד הקריטריונים כדי שהמעטפה כולה תיפסל לתצוגה – זו מתמטיקה פשוטה למדי. נדון עתה בכל קריטריון בנפרד.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קריטריון 1: המדינה

הקריטריון הראשון בהערכת איכותה ונדירותה של מעטפה עם ביול מרובה הוא המדינה המדוברת. כדי להדגים את צורת הניקוד נתבונן באזור אוקיאניה, תחום ההתמחות שלי. המדינות הגדולות באזור מבחינת מספר האוכלוסין שלהן הן אוסטרליה וניו זילנד. שתי מדינות אלו הן גם מדינות מפותחות מבחינה כלכלית ומבחינת השכלת התושבים, ולכן כמויות הדואר הנשלחות בהן הן גדולות. מכתב עם ביול מרובה מאחת ממדינות אלו יקבל נקודה אחת בלבד בסעיף המדינה. בגלל שאנו מכפילים את תוצאות הניקוד בסעיפים השונים המשמעות של נקודה אחת היא, שאיננו צוברים כל תוספת מבחינת איכות הפריט. הדברים הללו יפים לכל המדינות המפותחות בעולם וכן לכל המדינות רבות האוכלוסין.

המעטפה הבאה היא מאיי פפואה גינאה החדשה. האוכלוסייה במדינה זו בשנת 2010 הייתה בסביבות 7 מיליון איש, שזה יותר מאשר בניו זילנד, למשל. אך בעוד שתושבי מדינה מפותחת כניו זילנד שולחים בממוצע בין 200 ל-350 מכתבים בשנה (על פי נתוני ה-UPU) הרי שבפפואה שולח כל תושב בממוצע חצי מכתב לשנה! מכאן שמכתב מפפואה הוא נדיר בערך פי 400 מאשר מכתב מניו זילנד, ומכתב כמו זה הנראה כאן יקבל שלוש נקודות עבור סעיף המדינה.

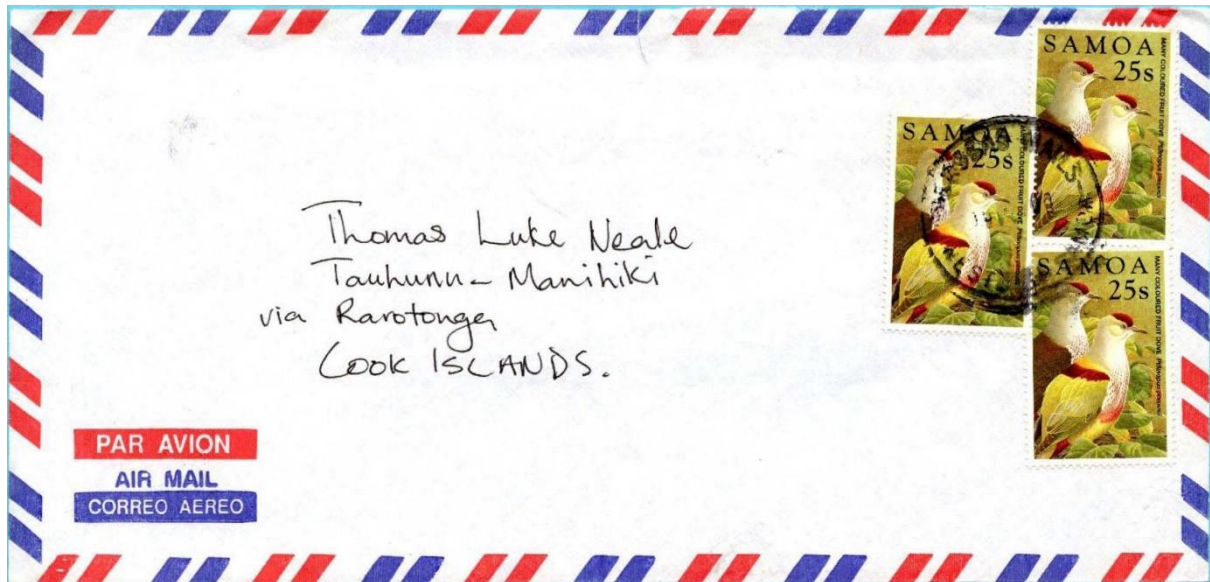

מכתב מפפואה גינאה החדשה משנת 2003 עם ביול מרובה (14 בולים). בשל מיעוט הדואר ממדינה זו אני מעניק למכתב 3 נקודות בסעיף "המדינה".

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

במדינת האיים סמואה האוכלוסייה קטנה הרבה יותר – כ-200,000 איש. גם תושבי סמואה אינם מרבים לכתוב, והם מגיעים בממוצע לשני מכתבים בשנה לאדם. מכאן שרמת הקושי בהשגת מכתב מסמואה גבוהה פי עשרה מאשר מפפואה, ואני מעניק למכתב כזה ציון של 6 נקודות בסעיף "המדינה".

מכתב זה שנשלח מסמואה מקבל 6 נקודות בסעיף "המדינה".

חשבתם שהגענו לקצה? לא ולא! בטריטוריה של איי ואליס ופוטונה חיים בסך הכול כ-14,000 תושבים, והם שולחים בשנה כ-50,000 מכתבים לחו"ל ועוד כ-10,000 מכתבים בתוך המדינה. מה הסיכוי שאחד מ-60,000 מכתבים אלה יכיל ביול מרובה דווקא עם הבול בו האספן מעוניין? יש גם לקחת בחשבון שמכתבים מסחריים רבים לא נשמרים, כך שלהשיג מכתב עם ביול מרובה ממדינה זו הוא השג של ממש, אשר יזכה אתכם ב-8 נקודות בסעיף "המדינה". אני מציין בצער שעד כה לא הצלחתי להשיג מכתב כזה לאוסף שלי, כך שאני מציג להלן מכתב עם בול בודד.

בניקוד הגבוה ביותר בסעיף המדינה זוכה האי ניואה (Niue), שבו כ-1,600 תושבים. נראה אתכם משיגים מכתב ממדינה זו!

לסיכום, בסעיף "המדינה" ניתן לצבור עד עשר נקודות. ככל שהמקום דל באוכלוסין ותושביו ממעטים לכתוב כך יעלה גם הניקוד. תוצאה של שלוש נקודות ומעלה בסעיף זה היא טובה מאוד, לדעתי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

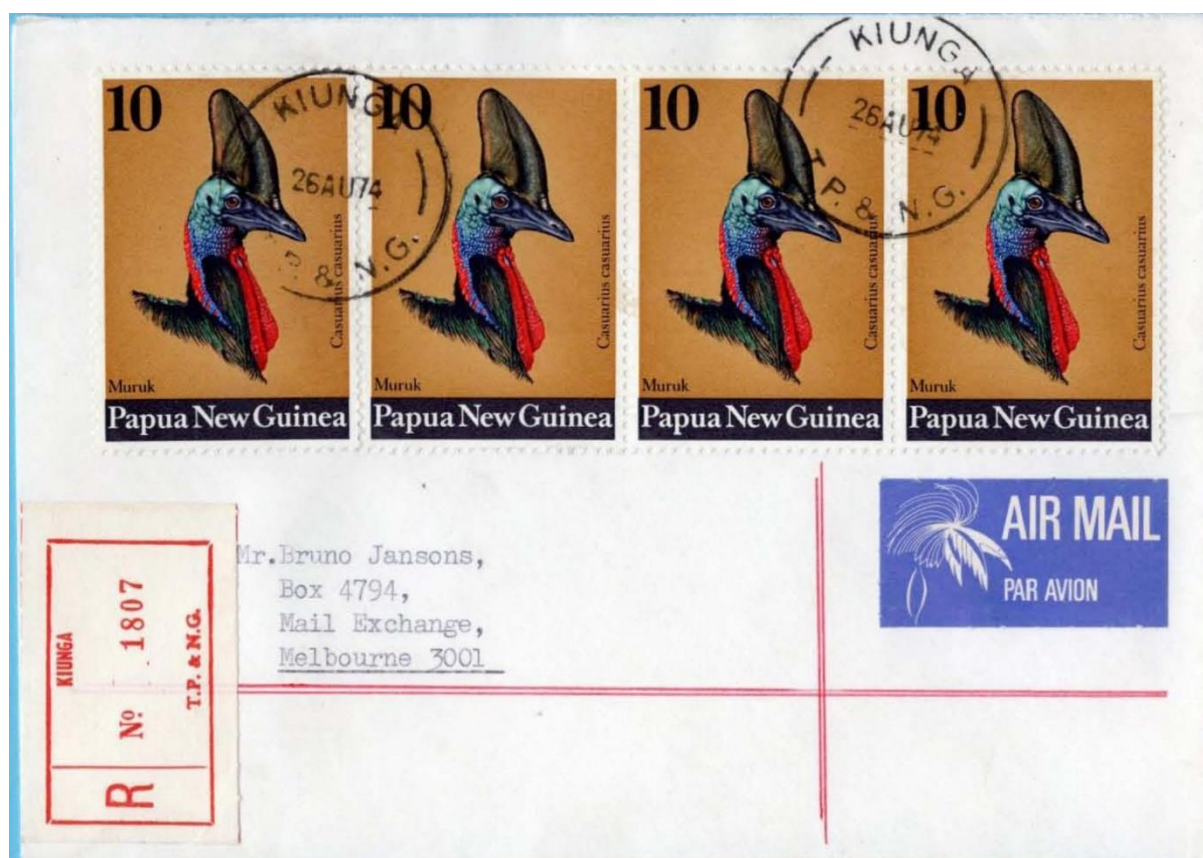
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קריטריון 2: הצורך הדוארי

כאן הדברים פשוטים יותר, כפי שמסבירה הטבלה הבאה:

ניקוד	הצורך הדוארי
0	מכתב שלא נשלח בדואר בכלל
1	מכתב פילטלי
2	מכתב מסחרי עם השפעה פילטלית
3	מכתב מסחרי

אם מדובר במעטפה שבכלל לא נשלחה בדואר (למשל, אם מדובר בבול עם חותמת מחווה) הרי שהניקוד הוא 0. מאחר ובסוף יוכפלו התוצאות של כל הסעיפים המשמעותיים, **שאסור לחלוטין להציג מכתב שכלל לא נשלח בדואר**. אם מדובר במכתב פילטלי הרי שהפריט יקבל נקודה אחת, כלומר לא יזכה בתוספת ניקוד בפעולת ההכפלה. המעטפה הבאה נראית יפה מאוד, אך היא נשלחה לאספן שביקש להשיג חותמת של משרד דואר מסוים בפפואה. המעטפה נותרה חתומה, ואין בתוכה כל תוכן. זהו מכתב פילטלי לכל דבר, והוא צובר נקודה אחת בסעיף הצורך הדוארי.

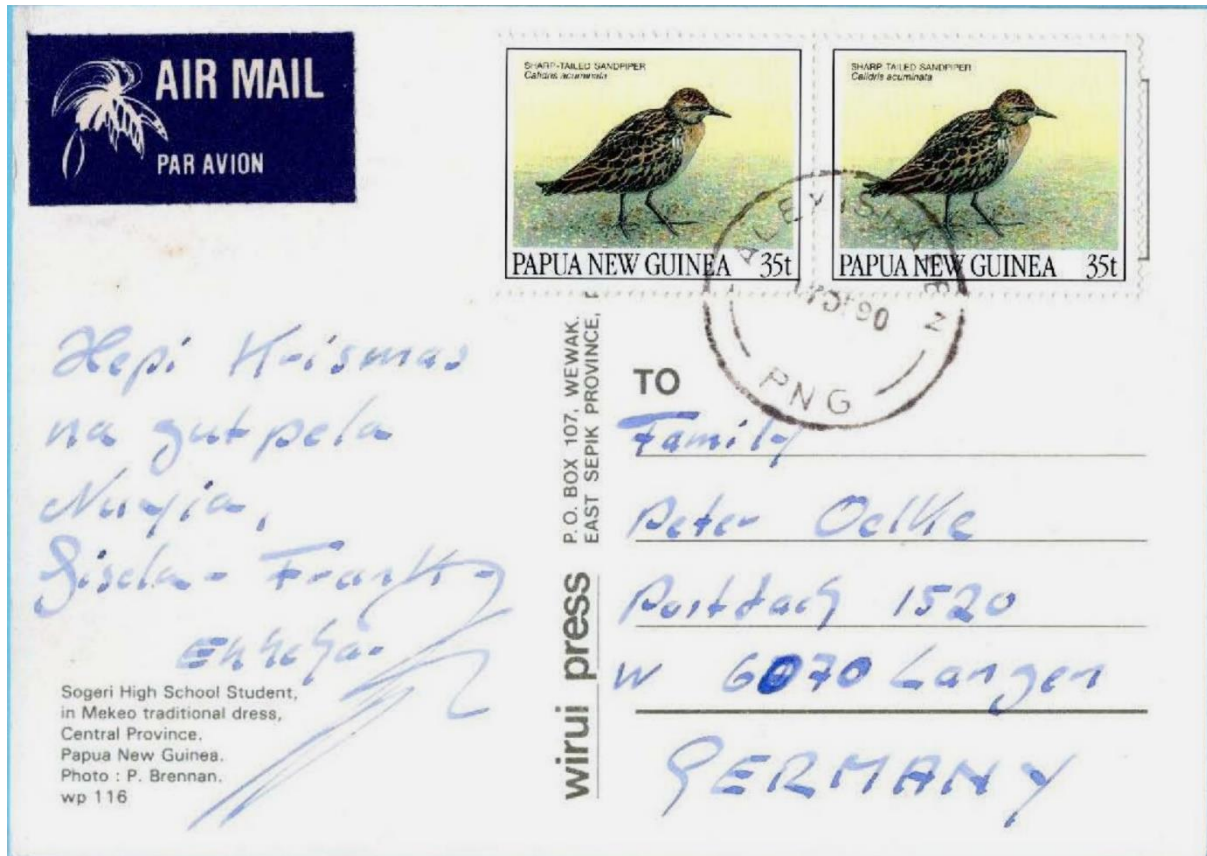
למרות שמכתב זה, שנשלח מפפואה הוא נאה מאוד למראה, הוא פילטלי, ולכן הוא צובר נקודה אחת בלבד

הנה מקרה קצת יותר מורכב: לפנינו גלויה שנשלחה מפפואה לגרמניה, ובה איחולי חג מולד שמח ושנה אזרחית טובה. לכאורה, זהו שימוש מסחרי, אך למעשה, הגלויה נשלחה לאספן ידוע של בולי ציפורים, ולכן השולח טרח להדביק עליה בולי ציפורים. זהו

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

דואר מסחרי עם השפעה פילטלית, ולא ניתן לדעתי להתייחס אליו כאל דואר מסחרי במלוא מובן המילה. לדעתי, הגלויה הזו צריכה לזכות בשתי נקודות בסעיף הצורך הדוארי.

גלויה מסחרית, אשר ניכרת בה השפעה בולאית, צוברת 2 נקודות בסעיף "צורך דוארי".

לבסוף, מכתב מסחרי אמיתי (כמו למשל המכתב מאי פיג'י בתחילת מאמר זה) מקבל בסעיף הצורך הבולאי שלוש נקודות. זהו סוג המכתבים היחיד המתקבל באגף לתולדות הדואר, וכל אספן תמטי צריך לשאוף להשיג מכתבים כאלה.

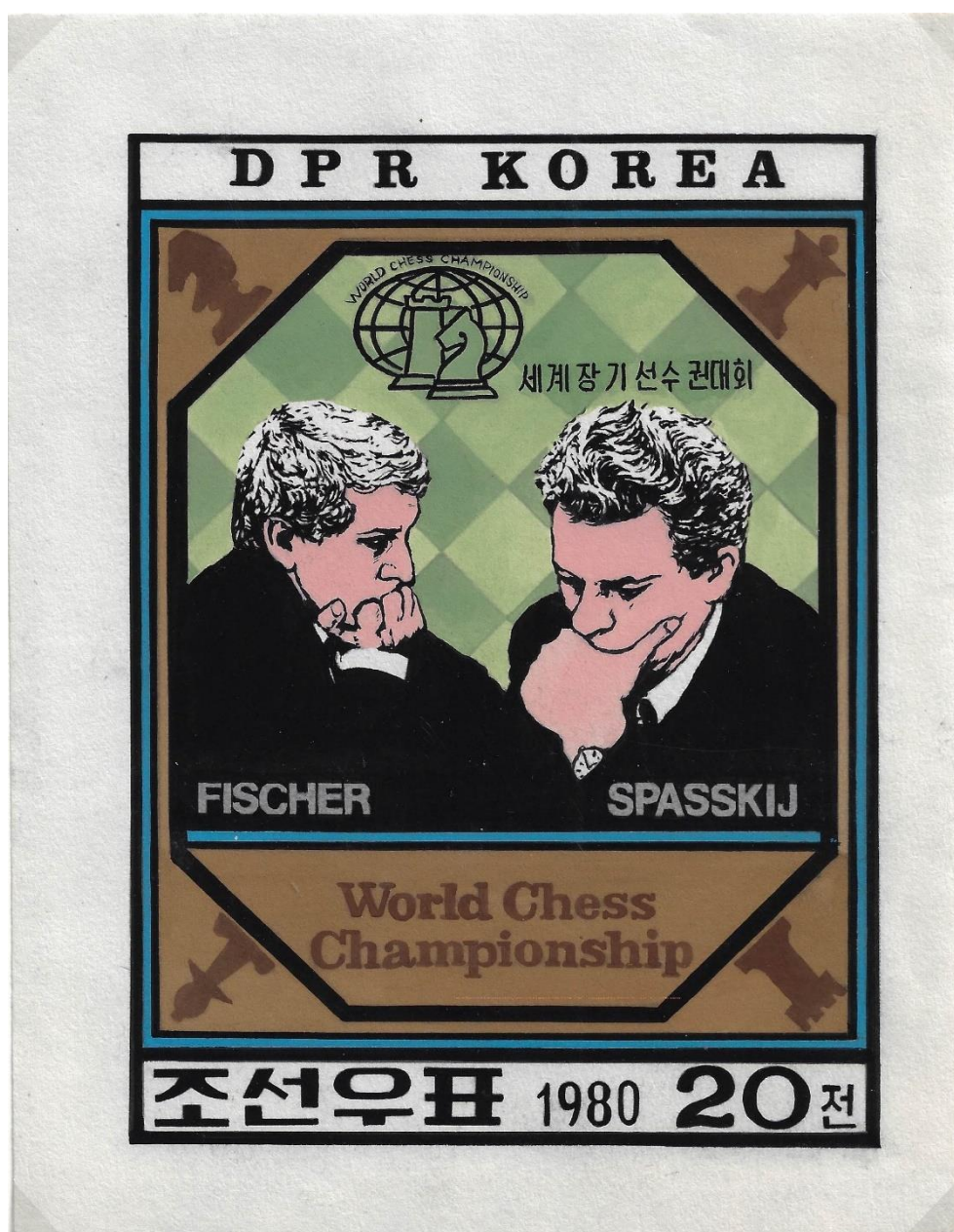
בחלקו השני של מאמר זה נראה קריטריונים נוספים להערכת מעטפות עם ביול מרובה.

דמיאן לאגה נחשב לבכיר התמטיקאים בעולם. התצוגה שלו "חיי הציפורים באוסטרלו-אסיה" זכה באליפות העולם בבולאות בהונגריה בשנה שעברה. תצוגה אחרת שלו "מוקסם על ידי נוצות – הדרך בה ציפורים משמשות השראה לאדם" הייתה מועמדת לפרס הגדול בתערוכה העולמית בגרמניה השנה. לאגה גם זכה בפרס הגדול בתערוכה העולמית של אוספים בהיקף של מסגרת בודדת על אוסף דואר היונים בניו זילנד. בעבר שימש דמיאן כיושב ראש הוועדה התמטית של ה-FIP. תגובות למאמר יש להפנות למערכת.

סיפורו של לוחם – חלק ב' יורם לוביאניקר

בשנת 1972 רעדו אמות הסיפים של עולם השחמט: **בובי פישר** ניצח בדו-קרב את **בוריס ספאסקי**, וזכה בתואר אלוף העולם. השליטה הסובייטית בתואר העולמי, שהחלה בשנת 1948, באה אל קיצה, לפחות באופן זמני. ראשי השחמט בברית המועצות היו נחושים להשיב אליהם את ההגמוניה, והם התלבטו בשאלה – מי המועמד בעל הסיכויים הטובים ביותר לנצח את פישר?

ציור אומן מקורי לבול של צפון קוריאה המוקדש לדו-קרב בין פישר לספאסקי. בצידו האחורי של הפריט יש חותמת של השירות הבולאי של צפון קוריאה, חתימת האומן ותאריך (14.11.1980) - שישה שבועות לפני יום ההנפקה. בנוסף יש מאחור כיתוב המבקש שינויים קלים בעיצוב, כפי שאמנם נעשה בבול הסופי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

ויקטור קורצ'נוי היה משוכנע כי עתה הגיע תורו. אלופי העולם לשעבר, **טיגראן פטרוסיאן** ובוריס ספאסקי, היו לדעתו מעבר לשיאם, הערכה שלא הכול בברית המועצות היו שותפים לה, והוא לא ראה מישהו אחר שיכול לעמוד בדרכו. בשלב הראשון היה על קורצ'נוי לעבור את התחרות הבין-אזורית בלנינגרד: הוא עמד במשימה בקלות יחסית, וניצח בתחרות במשותף עם בן ארצו, הכוכב הצעיר **אנטולי קרפוב**.

דבר בולים רוסי לכבוד התחרות הבין-אזורית בלנינגרד, 1973, בה ניצחו במשותף קורצ'נוי וקרפוב.

בזכות נצחונו בתחרות הבין-אזורית העפיל קורצ'נוי לשלב ה"מועמדים" לאליפות העולם. שמונה השחמטאים שהגיעו לשלב הזה התמודדו על הזכות לקרוא תגר על האלוף המכהן, בובי פישר. בשלב רבע הגמר של המועמדים גבר קורצ'נוי בדו-קרב על הברזילאי **אנריקה מקינג** בתוצאה 3 – 1 (תשעה משחקים נוספים הסתיימו בתיקו). בחצי הגמר הוא התמודד עם יריב ותיק – **טיגראן פטרוסיאן**. כבר ציינתי, שהיחסים בין השניים היו רעים מאוד, במיוחד לאחר הדו-קרב ביניהם בשנת 1971 בו ניצח פטרוסיאן, לאחר שקיבל תמיכה מאסיבית משלטונות השחמט בברית המועצות.

חותמת לכבוד הדו-קרב בין קורצ'נוי לפטרוסיאן, אודסה 1974

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בדו-קרב הנוכחי, אשר נערך בעיר אודסה, זכה קורצ'נוי בתוצאה 3 – 1 (ומשחק נוסף שהסתיים בתיקו). מאחורי הקלעים סערו הרוחות: קורצ'נוי האשים את פטרוסיאן בכך שהוא מרעיד את הלוח בזמן המשחק, ואילו פטרוסיאן מצידו התלונן, שקורצ'נוי בועט בו מתחת לשולחן! האווירה העכורה באה לידי ביטוי גם בסירובו של פטרוסיאן ללחוץ את ידו של יריבו, בניגוד למקובל. בכל ההיסטוריה של משחק המלכים עד לאותם ימים לא זכורות תקריות כאלו: אפילו בובי פישר, שנודע לשמצה בהתנהגותו החריגה, הקפיד על ספורטיביות מלאה בשעת המשחק.

בעקבות הדו-קרב השערורייתי באודסה העפיל קורצ'נוי לגמר תחרות המועמדים. במקביל, בחצי הגמר השני ניצח קרפוב, הצעיר מקורצ'נוי בעשרים שנה, את בוריס ספאסקי, והעפיל לגמר מול קורצ'נוי. בינתיים הסתכסך בובי פישר עם ראשי האיגוד הבין-לאומי לשחמט, ורבו הסיכויים כי הוא לא יתייצב להגן על כתר. בנסיבות אלו הפך גמר תחרות המועמדים לגמר אליפות העולם בפועל.

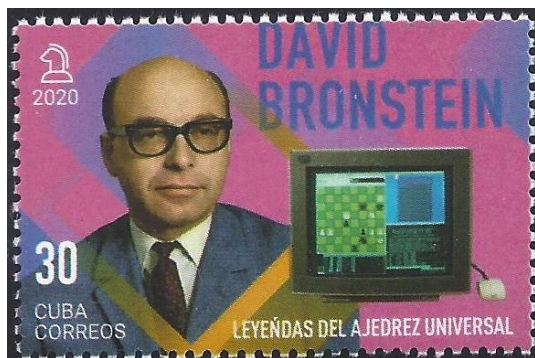

דבר בולים לציון הדו-קרב בין קורצ'נוי לקרפוב, 1974

הדו-קרב בין קורצ'נוי לקרפוב נערך במוסקבה בחודשים ספטמבר – נובמבר, 1974. היה זה מאבק בין הניסיון העצום של קורצ'נוי לרוח הנעורים של קרפוב, הגם שסגנונם של שני השחמטאים לא תאם למצב דברים זה: קרפוב הצעיר בלט בסגנון זהיר ומחושב, בעוד שדווקא קורצ'נוי היה בעל סגנון טמפרמנטי עם נטייה ללקיחת סיכונים. מאחורי הקלעים בלטה העובדה, כי השלטונות מעדיפים את קרפוב הצעיר, גם בהיותו במגמת עלייה ברורה וגם בשל היותו "הולך בתלם". קרפוב גם היה "רוסי טהור", דבר שבוודאי

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

רק דוד ברונשטיין הסכים לסייע לקורצ'נוי

לא הזיק לו, בהתחשב בכך שרבים מבין שחמטאים הבכירים של ברית המועצות היו יהודים או מרפובליקות משניות בברית המועצות (למשל, לטביה, אסטוניה או ארמניה).

שוב ניצב קורצ'נוי לבדו מול עולם השחמט הסובייטי כולו: לרשות קרפוב הועמדו כל האמצעים הדרושים להכנותו לדו-קרב, ובכלל זה מיטב המאמנים והעוזרים. קורצ'נוי, לעומת זאת, כמעט ולא הצליח

לגייס עוזרים. רק רב האומן הוותיק **דוד ברונשטיין** הסכים לעזור לקורצ'נוי ולהסתכן בזעמם של "החלונות הגבוהים". תגובתו של קורצ'נוי הייתה אופיינית: הוא פיתח שנהא אישית עזה לקרפוב. רק שנתיים קודם לכן היו השניים ביחסי ידידות ואף התאמנו ביחד. עתה הם היו אויבים בלב ובנפש.

הדו-קרב, אשר כלל 24 משחקים, נפתח בתנופה גדולה של קרפוב: אחרי שישה משחקים הוא הוליך 2 – 0. לאחר 18 משחקים פיגר קורצ'נוי 3 – 0, ונראה היה כי הוא לא מצליח להבקיע את המערך המסודר של יריבו. ואז, לפתע, הוא הצליח לנצח במשחקים ה-19 וה-21. הדו-קרב הפך לצמוד, אך לא יותר מכך. קרפוב ניצח בתוצאה 3 – 2 (עם 19 משחקי תיקו), וכעבור כמה חודשים הוכרז כאלוף העולם החדש בשל סירובו של פישר להתייצב להתמודדות נגדו.

אנטולי קרפוב הפך לאלוף העולם. מימין: בול מהרפובליקה המרכז-אפריקאית המוקדש לקרפוב. משמאל: טעות – הצבע השחור חסר. בול אחד מתוך 25 מהגיליון היחיד הידוע עם טעות זו

האירועים הסוערים של שנת 1974 לא חלפו ללא תוצאות. ראשי השחמט בברית המועצות היו נחושים להעניש את קורצ'נוי על התנהגותו, ובמשך כשנה מנעו ממנו להשתתף בתחרויות בתוך ומחוץ לברית המועצות. החרם הוסר לאחר שפישר סירב להגן על תוארו העולמי, וקרפוב הפך לאלוף העולם. הסובייטים נרגעו קמעה, וקורצ'נוי הורשה להשתתף בטורניר השנתי רב היוקרה של IBM באמסטרדם בחודש יולי 1976.

אבל גם קורצ'נוי הסיק מסקנות ברורות מאירועי 1974: הוא הבין ששלטונות השחמט בברית המועצות לעולם לא יאפשרו לו לזכות בכתר העולמי. לאדם שאפתן כמוהו, אשר השחמט מילא את כל חייו, נותרה רק ברירה אחת: הוא ניצל את הטורניר בהולנד, וביקש

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

למעלה: בול משנת 1978
לכבוד הטורניר רב היוקרה
של IBM באמסטרדם.
למטה: שגיאת הדפסה -
הזזה משמעותית של הצבע
הכחול. לכאורה, חייבים
להיות לפחות 100 בולים
כאלה (גיליון דפוס שלם).
למעשה, זהו העותק היחיד
המוכר כיום עם שגיאה זו

מבחינתו של קורצ'נוי העיקר היה הניסיון לכבוש את הכתר העולמי. הוא עלה ישירות לשלב רבע הגמר של תחרות המועמדים בזכות הישגיו בסבב הקודם, ושם הוא הוגרל שוב (!) לשחק נגד טיגראן פטרוסיאן. דו-קרב זה נערך באיטליה בתחילת 1977, וקורצ'נוי ניצח לאחר תחרות מתוחה בהפרש מינימלי של 2 – 1 עם תשע תוצאות תיקו. בשלב הבא חיכה לקורצ'נוי רב אומן סובייטי אחר, **לב פולוגייבסקי**. קורצ'נוי גבר עליו באופן משכנע (5 – 1 עם שבע תוצאות תיקו), והעפיל לגמר המועמדים. שם הוא פגש את אלוף העולם לשעבר, בוריס ספאסקי.

הדו-קרב מול ספאסקי נערך בסוף שנת 1977, וכלל 18 משחקים. תחילת הדו-קרב לא בישרה על הדרמה שתתחולל בסופו: קורצ'נוי קרע את יריבו לגזרים, ולאחר עשרה משחקים הוא הוליך בתוצאה המהממת 5 – 0, עם חמש תוצאות תיקו. אפילו בובי פישר הגדול לא הביס את ספאסקי באופן כה משכנע.

אלא שספאסקי לא אמר נואש, ובקרב האחד-עשר הוא נקט בצעד פסיכולוגי חסר תקדים, ובלתי אופייני לשחמטאי שנהנה ממוניטין של ג'נטלמן: במקום לשבת ליד

בה מקלט מדיני (כעבור זמן קצר הוא השתקע בשווייץ, והחל לייצג אותה בתחרויות בין-לאומיות). בכך היה קורצ'נוי לרב האומן הבכיר הראשון (ולמעשה, היחיד) אשר ערק אי פעם מברית המועצות. לא היה זה צעד ספונטני מצידו של קורצ'נוי, אלא מהלך שתוכנן בקפידה, כראוי לשחמטאי: במהלך השנה שקדמה לעריקה הצליח קורצ'נוי להבריח למערב את ספריית השחמט העשירה שלו, עליה התבסס באימוניו ובהכנותיו לתחרויות השונות. מן הראוי לשים לב, שלהחלטה כזו יש מחיר כבד: בברית המועצות היה קורצ'נוי בעל משכורת מטעם המדינה, ועתה היה עליו להשתתף בתחרויות רבות כדי לזכות בפרסים כספיים למחייתו. מחיר גבוה שילמו גם בני משפחתו, אשתו ובנו, אשר נותרו מאחור.

אם עד לעריקתו היה קורצ'נוי "הילד הנורא" של השחמט הסובייטי, הרי שעתה הוא הפך לדמות משוקצת מבחינתם. בהוראות השלטונות החרימו שחמטאי ברית המועצות כל תחרות שקורצ'נוי נטל בה חלק, למעט תחרויות שאין להן תחליף, כמו אולימפיאדות השחמט. איגוד השחמט הסובייטי גם ניסה, בחוסר הצלחה, להביא לפסילתו של קורצ'נוי מסבב התחרויות לאליפות העולם. בעולם המערבי הפך קורצ'נוי לדמות נערצת כמי שעומד כמעט לבדו מול ההגמוניה של ברית המועצות, וזאת על רקע המלחמה הקרה. קורצ'נוי גם הפך לידיד בולט של מדינת ישראל, בין השאר, משום שאימו המאמצת גרה בארץ, והוא הרבה להשתתף בתחרויות בישראל, גם כאשר רמתן הייתה חלשה עבורו.

מבחינתו של קורצ'נוי העיקר היה הניסיון לכבוש את הכתר העולמי. הוא עלה ישירות לשלב רבע הגמר של תחרות המועמדים בזכות הישגיו בסבב הקודם, ושם הוא הוגרל שוב (!) לשחק נגד טיגראן פטרוסיאן. דו-קרב זה נערך באיטליה בתחילת 1977, וקורצ'נוי ניצח לאחר תחרות מתוחה בהפרש מינימלי של 2 – 1 עם תשע תוצאות תיקו. בשלב הבא חיכה לקורצ'נוי רב אומן סובייטי אחר, **לב פולוגייבסקי**. קורצ'נוי גבר עליו באופן משכנע (5 – 1 עם שבע תוצאות תיקו), והעפיל לגמר המועמדים. שם הוא פגש את אלוף העולם לשעבר, בוריס ספאסקי.

הדו-קרב מול ספאסקי נערך בסוף שנת 1977, וכלל 18 משחקים. תחילת הדו-קרב לא בישרה על הדרמה שתתחולל בסופו: קורצ'נוי קרע את יריבו לגזרים, ולאחר עשרה משחקים הוא הוליך בתוצאה המהממת 5 – 0, עם חמש תוצאות תיקו. אפילו בובי פישר הגדול לא הביס את ספאסקי באופן כה משכנע.

אלא שספאסקי לא אמר נואש, ובקרב האחד-עשר הוא נקט בצעד פסיכולוגי חסר תקדים, ובלתי אופייני לשחמטאי שנהנה ממוניטין של ג'נטלמן: במקום לשבת ליד

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

השולחן מול קורצ'נוי, הוא מיקם את כסאו אל מול לוח ההדגמה לצופים, והגיע אל שולחן המשחק רק כדי לבצע את מסעיו. ספק רב אם ספאסקי ועוזריו צפו עד כמה התרגיל הפסיכולוגי הזה יצליח, אבל האפקט על משחקו של קורצ'נוי היה מדהים: הוא הפסיד ארבעה משחקים רצופים, וכמעט ושמט את כל יתרונו. לבסוף הוא הצליח לשנס מותניים, צבר שני ניצחונות נוספים וסיים את הדו-קרב בניצחון 7 – 4 עם 7 תוצאות תיקו. לפגיעות הפסיכולוגית שקורצ'נוי הפגין עוד תהיה משמעות בהמשך סיפורו.

חותמת לציון הדו-קרב בין קורצ'נוי
לספאסקי בגמר תחרות המועמדים 1977

בכל מקרה, שנתיים לאחר שערך מברית המועצות זכה ויקטור קורצ'נוי בתחרות המועמדים לראשונה בחייו. הוא הרוויח ביושר ובעבודה קשה את הזכות להתמודד מול אלוף העולם, אנטולי קרפוב, על התואר העולמי. מעולם לא היה קורצ'נוי קרוב כל כך להשיג את משאת חיו.

יורם לוביאניקר, עורך "נושאון", אוסף פריטים בולאיים בנושא השחמט. התצוגה שלו, "שחמט – משחק המלחמה", זכתה במדליית זהב בתערוכות בינלאומיות. כתובתו למשלוח תגובות: lubianiker@gmail.com